

Гуцалюк І. О. Особливості становлення міської міліції в Західній Волині за Української Центральної Ради / І. О. Гуцалюк // Гілея : науковий вісник. Зб. наук. праць. – К., 2011. – Вип. 53 (№10). – С. 105–113.

УДК 94 (477) «1917/1918» : 351.745

Гуцалюк І. О.

**Особливості становлення міської міліції в Західній Волині
за Української Центральної Ради**

На прикладі Луцька – повітового центру Західної Волині – з'ясовано особливості становлення міської міліції за Української Центральної Ради (УЦР). Визначено правові умови, людські й матеріальні ресурси для створення цього правоохоронного органу, встановлено місце суспільно-політичного чинника у діяльності правоохоронної одиниці міста, показано коло проблем, рід помилок й досягнень, що виникали у функціонуванні міліції в цей період національного державотворення.

Ключові слова: міліція, Луцьк, повіт, Західна Волинь, Українська Центральна Рада.

Із набуттям України незалежності розпочався процес реформ, що торкнувся цілого державного організму. У деяких інституціях хід змін, у силу своєї складності, отримав затяжний характер й триває досі. До таких належить міліція – основна одиниця у правоохоронній системі держави по боротьбі зі злочинністю [18]. Для успішної діяльності цього органу й життєвості проведених реформ на далі необхідно врахувати історичний досвід його існування. Показовою у вивченні численних регіональних моделей, що застосовувалися в розбудові міліції, видається доба Української революції (1917–1921 рр.). Для наукового висвітлення діяльності цього правоохоронного органу нами був вибраний один із її етапів – період Української Центральної Ради (УЦР), коли міліція тільки зароджувалася й конкретний регіон – м. Луцьк – повітовий центр Волинської губернії.

Питання становлення системи правоохоронних органів доби Української революції вперше порушили у своїй праці О. Мироненко й О. Бенько [13]. Вони

провели аналіз стану цих структур на лютий 1917 р. й дали оцінку заходам, що здійснила УЦР, для спрямування їх діяльності в державотворче русло, не виділяючи ніяких регіональних особливостей. Київський науковець В. Сідак значно розширив досліджувану проблему [20]. Діяльність правоохоронного апарату він розглядав у поєднанні із одиницями спеціального призначення під їх прямим контролем урядами України (1917–1921 рр.), тому дослідження виразно знайомить із суспільно-політичною обстановкою, в якій довелось працювати цим структурам; міліція тут згадується побіжно. Юридичну оцінку організаційно-правовим засадам діяльності міліції за УЦР здійснив Є. Дурнов [8]. Деякі аспекти функціонування міліції в добу УЦР порушували у своїх наукових статтях В. Довбня [10], П. Михайленко [14], О. Гавриленко, І. Логвиненко [9]. З'ясувати причинно-наслідкові зв'язки у функціонуванні апарату міліції допомогли розвідки молодих науковців – В. Єшпанова [11], О. Самойленка [19], І. Коцана [12], Ю. Холода [21], А. Поклонського [18], – що набули форми дисертацій. Однак проблема досі не була розглянута на мікрорівні, тому заслуговує на своє наукове висвітлення. Фактичний матеріал теми був узятий із фондів Державних архівів Волинської й Житомирської областей. Для написання статті авторкою також використовувалися історичні довідки теми із офіційних сайтів РВ і МВ УМВС України [15;17].

Мета статті – на прикладі Луцька – повітового центру Західної Волині – показати особливості становлення міської міліції за УЦР.

Після Лютневої революції Тимчасовим урядом було ліквідовано старий правоохоронний орган поліцію й утворено новий – міліцію. Ставлення УЦР до міліції було позитивним. Вона визнавала за необхідне створення цього органу правопорядку. Підтвердженням цьому можуть слугувати програми ключових партій – УСДРП, УПСР, УПСФ, УПСС, – що входили до Центральної Ради [20]. Втім до Жовтневого перевороту вона не мала прямого впливу на цю структуру, а діяла згідно політичного курсу Тимчасового уряду. Останній унормував діяльність новоствореного органу, прийнявши 17 (30) квітня 1917 р. «Тимчасове положення про міліцію». Згідно нього охорона громадського

порядку покладалася на губернські, повітові, міські й волосні управління міліції. Вони знаходилися у підпорядкуванні місцевого самоврядування: в адміністративному плані – начальники міліції обиралися та звільнялися з посади, міські – міськими, повітові – повітовими земськими, управами; у плані матеріальному – обмундирування й 25 % фінансового утримання міліції мало надходити від міських та земських управ [13,с.17;6,арк. 312;3,арк.149–149зв]. Положення також визначало коло осіб, які могли поповнити кадри міліціонерів. Це були особи, які перебували у російському підданстві й яким виповнився 21 рік. Для начальників міліції та їх помічників додатково визначався мінімальний освітній ценз – середня освіта [14]. Проте положення ніяк не змінювало обов'язки міліції. Вони, як і за поліції, залишалися загальними та допоміжними. Перші – міліція виконувала самостійно; другі – за допомогою спеціальних органів міліції, що сприяли діяльності іншим державним інституціям [21]. Втім у місті й повіті ніяких спеціальних відділів міліції за УЦР створено не було.

Західна Волинь входила до суспільно-нестабільних регіонів від початку Першої світової війни, а з Лютневою революцією ситуація тільки загострилася. Нові національно-демократичні зрушення позначилися на якості роботи міліції й на її внутрішніх проблемах. Так, в одному із своїх звернень новопризначений начальник Луцької міської й повітової міліції С. Бару [начальник міліції повітового центру поширював свою компетенцію на повіт в цілому. – *І. Г.*] визначив коло проблем, що потрібно було вирішити реорганізованому органу «...звернути особливу увагу на швидке припинення крадіжок у місті й повіті, продажу спиртних напоїв, казенних речей, зброї.., а також попередити усілякого роду ексцеси серед населення» й зазначив, що «лише у дружній, спільній роботі на основі свободи, рівності, братерства ми досягнемо закріплення нашої дорогої свободи й щасливого трудового життя у вільній демократичній Росії» [3,арк. 24].

Міліціонери Луцький повіт, порівняно із іншими у губернії, вважали за спокійний [3,арк.163зв]. До прикладу, в означений період у Дубенському повіті місцевим населенням за активної участі солдат було розгромлено більше

двадцяти маєтків [5,арк.110зв]. У Луцькому такої численності випадків погромів, а також крадіжок й рівня міграції прийшлого населення, ін. не було.

Реорганізація міської міліції відбулася практично одночасно по всій території Західної Волині. Весною 1917 р. старі управлінські кадри міліції були визнані небажаними, оскільки уособлювалися із реакційними миколаївськими службовцями й усувалися від своїх посад. Новий кадровий набір у міліцію був неякісний. Адже ряди міліціонерів поповнили не фахові спеціалісти: гімназисти й студенти, а з осені 1917 р. у структуру були допущені демобілізовані солдати, що нерідко порушували дисципліну й вчиняли посадові злочини [8]. Саме цей елемент проявляв стійку симпатію до ідей більшовизму в краї. Луцька повітова міліція була розбита на чотири дільниці, які формували окільні містечка поблизу Луцька, – Торчин, Рожище, Колки, Володимирець. У кожен таку дільницю входило чотири волості, а на кожен волость визначалося по чотири особи вільнонайманих міліціонерів із одним старшим. Тому загальна кількість міліціонерів повіту складала 64 особи. Така кількість людей визнавалася керівництвом міліції як задовільна.

Якщо по повіту число міліціонерів було достатнім, то у Луцьку відчувалася їх реальна нестача. Місто мало тільки дві міліцейські дільниці із загальною кількістю 38 вільнонайманих міліціонерів, усі із них були пішими [3,арк.194,163зв]. У планах нового начальства, із метою підтримання належного правопорядку та зміцнення безпеки міщан, було відкриття третьої дільниці та запровадження кінної міліції. У функції останньої мали входити огляд міста й заміської території у нічний час [3,арк.163зв].

Ці планові зміни охоче підтримував комітет при Луцькій міській та повітовій міліції, утворений в результаті революційних демократичних перетворень влітку 1917 р. [2,арк.74]. У функціонуванні міліції комітет відіграв особливу роль. Саме він був ініціатором тих конкретних змін щодо роботи міліції, втілення яких розпочалося лише з весни 1918 р. (*див. додаток*). Позаяк цей орган займався питаннями розподілу матеріального оснащення міліціонерів, а саме: теплим одягом, канцелярськими приладдям, матеріалами із

опалювання й освітлення діляниць. Щодо кадрових змін й збільшення жалювання службовцям, то комітет міг здійснити їх лише за наказом начальника міліції [2,арк.12]. Більшовики, саме через цей відділ, прагнули здобути прихильників у лавах новоствореної міліції Тимчасового уряду [12].

Для утримання штатів міської й повітової міліції Тимчасовий уряд передбачив до кінця 1917 р. їх кредитування. Розмір виплат службовцям визначався за окладами колишньої поліції, що були встановлені законом 23 жовтня 1916 р. Тому задані суми уже на початку створення нової правоохоронної одиниці не відповідали рівню життя у краї. За законом начальник повітової міліції отримував 319 крб. 15 коп., дільничий повітовий начальник – 166 крб. 65 коп. Проте, якщо вказане жалювання було сталим для начальників міліції, то оплата праці рядового міліціонера уже різнилася по повітах губернії [6,арк.42,45а,56]. Найбільше вона розбігалася у повітовому та губерніальному центрах: в Луцьку жалювання воєнного міліціонера визначалася у 30 крб., в Житомирі – 120 крб. [3,арк.163зв]. Пояснювалася ця різниця розміром частки фінансів міста, що була задіяна в оплаті праці міліціонерів. Відомості про таку відмінність в жалюванні серед рядових правоохоронців Луцька спричинили до падіння якості виконання покладених на них обов'язків. Втім урядові кошти на утримання міліції надходили також не повною мірою та із значним запізненням. Підтвердженням цьому були часткові виплати за вересень 1917 р. по повітах Західної Волині. Вони склали в Луцькому – 7.727 крб. 50 коп., Ровенському – 8.370 крб. 45 коп., Дубенському – 6.516 крб. 25 коп., Острозькому – 5.873 крб. 30 коп., Кременецькому – 6.590 крб. 90 коп. [6,арк.247]. У Луцький повіт, на відміну від інших, фінанси надходили не напряму, а через Ровенське казначейство, що теж у ряді випадків затримувало грошові виплати. Причиною цьому була відсутність у повіті відділу державного казначейства, що у 1915 р. був евакуйований у Житомир [6,арк.312].

Бажало кращого й матеріального оснащення міліції. Його забезпечення мали здійснити міська та земська управи, однак це питання вони вирішити не змогли: нової форми встановленого зразку [обмундирування темно-синього кольору. –

І. Г.], яку вводив Тимчасовий уряд для усіх чинів міліції, по Україні не вистачало, так як і обмундирування із матеріалів т. зв. захисного кольору; не діставало також взуття, інших виробів із шкіри [3,арк.104,149–149зв;10]; не було повним й озброєння службовців міліції. Вони були спорядженні лише холодною зброєю та револьверами, через аналогічні потреби армії [3,арк.5,41].

Як бачимо, в автономістський період УЦР міліція оновила свої ряди; цілком новим був кадровий склад начальників міліції міст й повітів Західної Волині. Однак структура, обов'язки й компетенція цього правоохоронного органу не зазнали змін й залишалися такими ж як за царської Росії. Не зважаючи на те, що інтенсивність роботи в силу революції збільшилася – у повіті й Луцьку фіксувалися часті випадки погромів, крадіжок й присутність чужорідного елемента, – фінансування кадрів лишилося на рівні 1916 р., що за тодішньої цінової ситуації у краї лише частково задовольняло життєві потреби міліціонера.

Генеральний Секретаріат перебрав на себе повноваження щодо міліції у листопаді 1917 р. із набуттям чинності закону УНР «Про виключне право Центральної Ради видавати законодавчі акти УНР» або т. зв. «правонаступність» [15]. Відтоді до компетенції міністра внутрішніх справ УНР належали питання загального керування діяльністю міліції, видання інструкцій та наказів, які визначали технічний аспект діяльності міліції, огляд та ревізії установ міліції, складання кошторисів на утримання міліції тощо [10]. Однак міністерство не могло повноцінно зосередитися на ефективному вирішенні вказаних завдань у силу того, що його керівник – М. Ткаченко – суміщав посади міністра внутрішніх справ, міністра фінансів й міністра юстиції УНР [9]. В результаті чого воно не могло оперативної відреагувати на загострення суспільно-політичної ситуації у містах Західної Волині; її вирішення повністю покладалося на громадське управління міст. Так, у вересні 1917 р. начальник Луцької міської й повітової міліції С. Бару доповідав в управу міста, що «населення Луцька збільшилося майже вдвічі через вплив великої кількості біженців та іншого прийшлого, здебільшого, більшовицького елемента. Тому

випадки крадіжок і пограбувань зросли вразі» [2,арк.2,9]. На жовтень 1917 р. ситуація в місті була настільки напруженою, що С. Бару щоденно доповідав міському голові С. Спектереву про ситуацію по місту й повіту. Остання звітність була подана 5 грудня 1917 р., коли у місті встановив свою владу ревком [3,арк.35,37,39,42–44,50,52,61,62,98,100,105,142]; 7 грудня були заарештовані керівництво міліції й сам С. Бару загоном більшовиків на чолі із солдатом І. Жуковим. Той оголосив себе начальником міліції Луцька й повіту [3,арк.189]. Арешт керівництва міліції, звісно, вчинило неможливим проведення у місті виборів до Установчих зборів й зумовило ряд дефектів в його адміністративному управлінні [3,арк.118–118зв]. Однак місцеве населення у Луцьку, як і в містах Західної Волині, більшовицьку владу підтримувало рідко, у грудні 1917 р. – січні 1918 р. вона встановлювалась виключно за участю військової сили [11].

Втім ні керівництво міліції, ні самоуправління міста не можна звинувачувати у бездіяльності в цих обставинах. З листопада 1917 р. вони намагаються знизити криміногенну ситуацію у місті шляхом створення на місцях загонів кінної міліції, а також введенням резервів пішої [4,арк.7]. Цьому сприяло й окреме положення уряду. Для нового набору розпочалося навчання під керівництвом начальника луцької повітової міліції, інструкторів, податкових інспекторів, посадових осіб із суду, ін. Спеціальні курси надавали необхідні знання із: 1) особистої охорони й майнової безпеки громадян; 2) постової служби й обов'язків постового; 3) діловодства; 4) методів боротьби із пияцтвом та продажу спиртних напоїв; 5) ознайомлення із уставом наявного судочинства тощо. [3,арк.114].

Згідно нових штатів комплект пішої міліції у місті складав 143 молодшого міліціонера й 2-ох старших із місячним утриманням у 30 крб. [3,арк.124]. Як бачимо питання матеріального забезпечення міліції залишалось не вирішеним на далі. Втім питання стояло настільки гостро, що невдовзі для його з'ясування планувалося об'єднане засідання міської та земської повітової управ [3,арк.45]. До цього часу виплати здійснювалися лише військовим міліціонерам за

залишковим принципом [1,арк.2зв]. Тому ті, не чекаючи на вирішення питання фінансового забезпечення, масово залишали службу [6,арк. 55]. Так, виконком міліції міста повідомляв інспектору міліції Волинської губернії, що «військові міліціонери розійшлися, тому Луцьк залишився без усіякої охорони» й додавав, що «сформувати нову міліцію у місті зараз не можливо, оскільки влада в ньому належить більшовикам» [3,арк.176]. Така внутрішня ситуація спричинила до появи у місті міліціонерів-самозванців, що вчиняли найбільше випадків мародерства виключно у той час [3,арк. 64].

Таким чином, у федералістський період УЦР міліцейська одиниця за підтримки уряду притерпіла деяких змін: були збільшені штати міліціонерів, вводилась нова – кінна міліція, резерви проходили спеціальні навчальні курси. Однак восени 1917 р. – взимку 1918 р. кадри не були забезпечені найнеобхіднішим одягом і оснащенням, що вимагалися для постової служби; брак муніципальних коштів позначився не тільки на обмундируванні, а й жалюванні – міська частка грошей міліціонерам не виплачувалася. Внаслідок чого вони найчастіше залишали службу, а ті, що залишалися, здебільшого це були солдати, яким сплачували жалювання за залишковим принципом, визнали в місті більшовицьку владу.

Місцева влада на більшовицьку присутність у Луцьку та її втручання у справи міліції відреагувала офіційними зверненнями у ревком. Міська управа ставила вимогу негайно звільнити з-під арешту начальника міліції С. Бару, його помічника п. Винокурова й голову комітету п. Винничука [3,арк.118–118зв]. На підтримку Луцької думи став повітовий комісар п. Белінський, який заявив, що «ніякого більшовицького комітету, як комісар, не визнає, а має справу лише із законно довіреною особою С. Бару» [3,арк.149]. Однак ці заяви посадовців набули лише декларативного звучання, оскільки територія Луцького повіту й сусідніх із ним були під владою більшовицьких ревкомів, військову підтримку яким надавали гарнізони міст та загони Особливої й XI армій. В результаті воєнних дій проти УНР з боку більшовицької Росії, у місті зчиняється розгул злочинності. Причиною цього була також амністія кримінальних злочинців й

демобілізація військ здійснена УЦР [8]. Луцька міська управа, розуміючи усю складність ситуації для збереження, хоча б номінального впливу українського представника у правоохоронному органі, призначає виконуючим обов'язки начальника Луцької міської міліції Й. Венцковського [3,арк.158].

Зміна керівництва міської міліції на більшовицьке, а ж ніяк не вплинула на вирішення проблем й відтоку міліціонерів [3,арк.60]. Причиною їхньої відмови нести службу на постах залишалось не вирішеність проблеми зимового обмундирування: не вистачало валянків, напівшубків, рукавиць, ін. 30 грудня 1917 р. голова більшовицького виконавчого комітету Луцької міської та повітової міліції повідомляв управу міста, що «воєнні міліціонери щодня йдуть у відпуск або на лікарняний» [3,арк.195]. Новий начальник луцької міської та повітової міліції З. Ткачук вбачав шлях до припинення відтоку рядових службовців у збільшенні їх утримання до 150 крб. Проте управа міста не знайшла коштів на фінансування апарату більшовицької міліції [4,арк.15].

Таким чином, більшовицький ревком із встановленням своєї влади у місті відразу ж підпорядкував собі міліцію й поставив на її чолі свого представника. Однак неможливість більшовиками вирішити фінансові питання – структура надалі залежала від дотацій управи, яка на той час визнала УЦР й Генеральний Секретаріат – спричинило до того, що міліція міста майже повністю втратила свій склад.

Відновити українську владу в Луцьку вдалося за допомогою загонів Вільного козацтва й «союзної» австро-німецької військової сили. Вперше на допомогу міліції у Західній Волині мобілізувалися дружини з офіцерів, студентів, сільської молоді, ін. Внутрішня структура організації козацтва на сотні, курені, полки сприяла швидкому звільненню території повіту від більшовиків [13;20]. Значною була й «союзна» військова присутність. В цілому на території УНР було розміщено шість німецьких армійських корпусів та три австрійських корпуси загальною чисельністю 450 тис. осіб., із них на Волині розташовувалися дві німецькі дивізії XXII резервного корпусу [16;20]. Спеціальним наказом начальника міської й повітової міліції визначалося

особливе ставлення працівників правопорядку до цих військ. Вказувалося, що «міліціонерам без розрізнення рангів й службового звання, обов'язково вітати при зустрічах офіцерських чинів Української республіки й союзних нам німецьких та австрійських офіцерів приложенням руки до головного убору» [4,арк.49].

У той час УЦР змінює свою політику щодо міліції. Вона відмовляється від свого проекту реорганізації вільних козаків у реєстрове Вільне козацтво й демобілізованих солдат Російської армії у народну міліцію [13;16]. Адже більшовицько-українська війна засвідчила, що міліція, навіть із воєнним особним комплектуванням, не змогла забезпечити державу від внутрішніх небезпек. Тому близько 130 млн. крб., що були передбачені на утримання нових структур були віддані МВС органам місцевого самоврядування на розбудову міліції [16]. У березні 1918 р. УЦР було відмінено «Тимчасове положення про міліцію» Тимчасового уряду, тоді ж був ухвалений Закон «Про передачу міліції м. Києва в розпорядження Міністерства внутрішніх справ». Цим Законом визначалось, що у розвиток та доповнення чинного законодавства про міліцію «...підлеглисть міліції Києва Київському міському самоврядуванню скасовується і вся міліція переходить в безпосередню підлеглисть і розпорядження Міністерства внутрішніх справ» [19]. Цей закон набрав чинності не тільки для столиці, але й інших міст. Відтепер питання фінансового розрахунку міліцейських кадрів вирішувалася через департамент загальних справ МВС. До такого кроку міністерство спонукали численні звернення муніципалітетів. До прикладу, Луцька міська управа секретним листом прохала МВС «звільнити її від виплати утримання службовцям міської міліції й інших потрібних для них предметів, оскільки не має коштів сплатити зарплату своїм службовцям» [4,арк.70,81,84,91б]. У схожій ситуації перебували міліціонери Острога. Міська дума цього міста засвідчувала повну відсутність яких-небудь грошових коштів [5,арк.105]. Такий крок уряду позначився на престижності посади міліціонера у нестабільний для краю час, адже урядова оплата праці

міліціонерів відбувалася вчасно, тому кадрове поповнення відбулося швидко. Однак їхні оклади не були збільшені й залишалися на рівні 1916 р. [6,арк.5].

Загальні процеси українізації, що охопили державні органи, відбуваються й у Луцькій міліції; додатково в органі вводилася сувора звітність про обсяг виконаних справ [4,арк.53,71а.]. Окрім того вона була тим органом, що здійснював ознайомлення громадськості із державною політикою. Так, міліція зобов'язувалася вивісити на видних місцях III та IV Універсали УЦР, а усі розпорядження Тимчасового уряду, а також оголошення й накази більшовиків знищити [4,арк.53,71а.]. У той час змінилося й керівництво правоохоронної структури. 30 березня 1918 р. Волинський губерніяльний інспектор міліції призначив на посаду начальника луцької повітової міліції полковника Бакшеева [4,арк.64]. За нього було утворено третю дільницю у місті, що нараховувала 18 осіб міліціонерів, збільшено штат вільнонайманих міліціонерів до 82 осіб, із яких 15 були кінними; формувався проект створення окремого штату міліціонерів для здійснення кримінально-пошукової роботи [4,арк.5,31в,г;3, арк.163зв].

За самостійної УНР особлива роль у наведенні порядку належала губерніяльним комісарам. Так, Волинський губерніяльний комісар С. Куриленко циркулярно повідомляв повітовим комісарам губернії, що «спираючись на знову сформовані кадри резервів міліції й користуючись додатково підтримкою військової сили, я використаю усі способи й міри боротьби із карним злочинством, що присутнє в губернії, з розгромами та грабунками, під якими б гаслами вони б не проводились й із усім тим, що буде йти проти української державної влади» [7,арк.20]. Він вбачав причину помилок діяльності міліції у її неякісному кадровому забезпеченні, особливо серед рядових: «Кого тільки не було в складі міліції – починаючи від дезертирів і карних елементів, що їх випущено було на підставі амністії з в'язниць, і кінчаючи каліками офіцерами – все було тут, не було тільки «городових», «старих» поліцейських. Керівники міліції [начальники. – *І. Г.*] мінялися майже щотижня» [17]. Цей недолік у роботі міліції УЦР був врахований. Наказ

Волинського інспектора міліції зобов'язував начальників «наводити довідки про кожного кандидата на посаду міліціонера за списками про судимість й допускати на службу лише тих, хто не значиться за цими списками» [4,арк.55]. У Луцьку стали уважно ставитися не тільки до добору кадрів, а й зміцнення дисципліни міліціонерів. Згідно дисциплінарного уставу відтепер «повторення позірних вчинків міліціонерів відносилися до вини їх начальників». Для того, щоб позбавити місто самозванців, адміністрацією міліції вводилося в установі посвідчення міліціонера [3,арк.127]. 3 березня 1918 р. було також відновлено навчання для резервів [4,арк.49].

У той час міліціонерам належало взяти активну участь у розшуку осіб, які вчинили злочини під час анархії й безладдя в Україні. До цього вони були зобов'язані законодавчо. 5 березня 1918 р. Центральна Рада прийняла закон «Про покарання всіх учасників війни і повстання проти Української держави», а 6 квітня було створено «Анкетно-слідчу комісію для досліду випадків анархії й неправомірного поводження властей цивільних і військових, з'ясування політичних і соціальних умов на місцях» [16].

Одним із пріоритетних напрямів діяльності міліції у той час стали заходи, спрямовані на вилучення зброї у населення. Як характерний приклад цієї діяльності та труднощів, які виникали у її роботі, можна навести витяг зі звіту начальника міліції Острозького повіту Волинському губернському інспектору міліції: «...Частина зброї здана охоче належним владам, у деяких селах по одній – дві рушниці та пістолетів відібрано. Безумовно, що ще багато зброї притаєно, яку незважаючи на обшуки, зараз неможливо знайти. Повинен зазначити, що, виконуючи постанови, громадянство дуже вороже ставиться до міліції, найбільше до її резерву» [17].

Окрім цього, УЦР здійснює заходи для розширення правоохоронної структури держави в цілому, вводячи із лютого 1918 р. по Україні залізничну міліцію й кордонну охорону. У Західній Волині на усіх залізничних станціях були встановлені міліцейські постові пункти; точки митного нагляду відкриваються у Голобах і Маневичах. Але ці структури не підпадають під

юрисдикцію МВС, перші були під керівництвом начальника військових сполучень, другі – митного відомства [17;16].

Таким чином, УНР відновивши політичну владу у місті за допомогою австро-німецької військової сили, переосмислила свою політику щодо діяльності правоохоронного органу. У той час відбуваються якісні зміни у функціонуванні міліції міста: ретельний добір й навчання кадрів, зміцнюється дисциплінарний устав й цілком стабілізується фінансування структури; УЦР були повністю ліквідовані ті опущення, що допустив у сфері правопорядку Тимчасовий уряд.

Отже, період національного державотворення березня 1917 р. – квітня 1918 р. напряду позначився на основному правоохоронному органі міста – міліції. З березня 1917 р. вона поповнюється новими кадрами, що здебільшого не мають практичного досвіду діяльності в новій революційній обстановці, дисциплінарного контролю, свідомості правозахисника. Внаслідок нестачі чисельності, недосконалої правової бази щодо своєї діяльності й низької професійної підготовки кадрів, міліція була неспроможна захистити населення від зростання хвилі злочинності. Значні прогалини були у фінансуванні структури. Воно здійснювалося згідно царського законодавства та із значними перебоями, а на осінь 1917 р. фактично припинилося, що призвело до розформування міліції у період контролю міста більшовицьким силами. У самостійницький період існування УЦР з'являються певні досягнення у політиці відносно міліції. Тоді була повністю переглянута схема змін щодо цього правоохоронного органу. До роботи в установі залучалися спеціально підібрані кадри, які проходили навчання й дотримувалися статуту правоохоронця, їх фінансування здійснювалося у повному обсязі й вчасно. Ці зміни спричинили до підтримання правопорядку у місті та повернення його до нормального життя. У випадках, коли сил міської міліції не вистачало, на допомогу їм залучались військові підрозділи Армії УНР та «союзницької» армії. Тому аналіз особливостей створення міської міліції в Західній Волині за Центральної Ради свідчить, що правоохоронна одиниця міста намагалися

зробити якийсь внесок у державотворення України й регіону зокрема та забезпечити їх існування.

Список використаних джерел

1. Державний архів Волинської області (далі – ДАВО). Ф. 3. Луцька міська управа. Оп. 1. Спр. 1627 : Постановления Луцкой городской думы. 30 октября 1917 г. – 27 мая 1919 г., 144 арк.

2. ДАВО, Ф. 3. Луцька міська управа. Оп. 1. Спр. 1629 : Переписка с Луцким уездным комиссаром об организации 3-го милицейского участка в г. Луцке. Постановления Луцкой городской Думы и резолюция о создании и упрочении ревлюционной власти в г. Луцке. Декларация объединенных украинских социалистов г. Луцка и др. 23 августа 1917 г. – 30 окртября 1917 г., 135 арк.

3. ДАВО, Ф. 3. Луцька міська управа. Оп. 1. Спр. 1630 : Переписка с жителями г. Луцка о комплектовании кадров городской милиции. Мандат начальника Луцкой городской милиции. Протоколы заседаний Луцкого милицейского комитета. 30 марта 1917 года – 30 декабря 1917 года, 196 арк.

4. ДАВО, Ф. 3. Луцька міська управа. Оп. 1. Спр. 1700 : Постановления и приказы Исполнительного комитета Луцкой городской уездной милиции (1 января 1918 г. – 25 мая 1919 г.), 242 арк.

5. Державний архів Житомирської області (далі – ДАЖО). Ф. р-2399. Волынский губернский комиссар генерального секретариата Украины, г. Житомир Волынской губернии. 1917–1919 гг. Оп. 1. Спр. 9 : Сведения об экономическом и политическом состоянии в уездах Волынской губернии и списки служащих губернского управления. 12 августа 1917 г. – 3 июля 1918 г., 237 арк.

6. ДАЖО, Ф. р-2399. Волынский губернский комиссар генерального секретариата Украины, г. Житомир Волынской губернии. 1917–1919 гг. Оп. 1. Спр. 16 : Журнал Кременецкой земской управы об учреждении милиции, переписка с уездными комиссарами о предоставлении средств на содержание милиции. Списки служащих Житомирской городской милиции и

требовательные ведомости на выплату жалования. 28 марта 1917 г. – 1 февраля 1918 г., 358 арк.

7. ДАЖО, Ф. р-2399. Волынский губернский комиссар генерального секретариата Украины, г. Житомир Волынской губернии. 1917–1919 гг. Оп. 1. Спр. 21 : Цируляры Волинского губернского комиссара об изъятии оружия у населения, о подаче сведений о политическом и экономическом состоянии в уездах. 2 января – 26 августа 1918 г., 25 арк.

8. Дурнов Є. С. Організаційно-правові засади діяльності міліції УНР у період Центральної Ради та Директорії (1917–1921 рр.): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 [Електронний ресурс] / Є. С. Дурнов. – К., 2010. – 20 с. Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/2010/10descrd.zip>.

9. Гавриленко О. А., Логвиненко І. А. Гетьманський переворот 1918 р.: причини та наслідки [Електронний ресурс] / О. А. Гавриленко, І. А. Логвиненко // Актуальні проблеми юридичної науки у дослідженнях вчених: науково-практичний збірник. – К., 2000. – № 3. – С. 2–10. Режим доступу : <http://ukrhistoria.at.ua/publ/22-1-0-315>.

10. Довбня В. А. Правові засади формування компетенції МВС Української Народної Республіки за часів Центральної ради [Електронний ресурс] / В. Довбня // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – К., 2009. – № 6. – С. 305–311. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknivs/2009_6/Zmist%206.htm

11. Єшпанов В. С. Відносини між Радянською Росією і Українською Народною Республікою (жовтень 1917 р. – березень 1918 р.) : Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 [Електронний ресурс] / В. С. Єшпанов. – К., 1998. – 16 с. Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/1998/98evsunr.zip>.

12. Коцан І. Д. Міліція Харківщини у 1917–1930 рр. : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 [Електронний ресурс] / І. Д. Коцан. – Х., 2003. – 19 с. Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/2003/03kidmhr.zip>.

13. Мироненко О. М. Правоохоронні органи Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.) / О. М. Мироненко, О. П. Бенько ; НАН України, Інститут держави і права. – К. : [б.в.], 1993. – 33 с.

14. Михайленко П., Довбня В. Міліція Української Народної Республіки доби Центральної Ради (листопад 1917 – квітень 1918 рр.) [Електронний ресурс] / П. Михайленко, В. Довбня / Режим доступу : http://viz-udai.ucoz.ru/index/milicija_unr_dobi_centralnoji_radi/0-19

15. Міліція Української Народної Республіки доби Центральної Ради (листопад 1917 – квітень 1918 рр.) [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://www.umvs.mk.ua/ua/article/istoria_mvd/.

16. Німецько-австрійська військова юстиція [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1130_page_30.html.

17. Організація та діяльність міліції УНР за часів Української Центральної Ради [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://tsyurupinsk.ucoz.ru/blog/2009-04-17-4>.

18. Поклонський А. С. Адміністративно-правові основи утворення місцевої міліції в Україні : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 [Електронний ресурс] / А. С. Поклонський. – К., 2008. – 20 с. Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/2008/08pasmmu.zip>.

19. Самойленко О. О. Київська міська поліція в середині XIX – на початку XX ст. : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 [Електронний ресурс] / О. О. Самойленко. – Х., 2000. – 18 с. Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/2000/00soopsp.zip>.

20. Сідак В. С. Національні спецслужби в період Української революції 1917-1921 рр. (невідомі сторінки історії) [Електронний ресурс] / В. С. Сідак ; Інститут історії України НАН України, Академія Служби безпеки України. – К. : Видавничий дім «Альтернативи», 1998. – 320 с. Режим доступу : <http://exlibris.org.ua/sidak/r2-p1.html>.

21. Холод Ю. А. Загальна поліція Російської імперії в Україні в 1862–1905 рр.: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 [Електронний ресурс] / Ю. А.

Холод – Х., 2001. – 20 с. Режим доступу :
<http://www.nbuu.gov.ua/ard/2001/01syariu.zip>

Надійшла до редколегії 6.09.11

ДОДАТОК

**Звіт про становище Луцької міської та повітової міліції
за підписом п. Винничука – голови комітету Луцької міської та
повітової міліції від 12 жовтня 1917 р. [2, арк. 74-74зв]**

№ п/п	Існуюче становище	Бажане до реалізації
1.	Штат вільнонайманий міліціонерів – 40 осіб.	Збільшити штат міліціонерів до 60 осіб. З них 20 осіб повинні бути кінними, оскільки пішим обходити великі райони міста важко. У результаті чого нагляд за порядком у місті й охорона її мешканців здійснюється не ефективно.
2.	Дільничим начальникам не передбачено коня за штатами 23 жовтня 1916 року.	Необхідно встановити по одному верховому коню із сідлом для кожного начальника дільниці, за для здійснення обходів по цілому районі. Адже лише тоді можна очікувати правильної організації охорони міста та його жителів, оскільки пішо здійснити обхід усієї дільниці не можливо.
3.	Не має в постових теплого одягу.	Ввести внаслідок зимового часу.
4.	Міліціонери вільнонаймані та класні чини, внаслідок скудного утримання – голодують, а воєнні не мають грошей	Крайне необхідно підвищити жалування (див. Журнал № 2).

	навіть на цигарки.	
5.	Відпуск керосину не відбувається	Встановити відпуск керосину й також того, що необхідний для освітлення приміщень.
6.	Ліхтарів на постах не має.	Завести їх та встановити для них відпуск керосину.
7.	№№ будинків російські із австрійськими, а деякі зовсім без номерів.	Необхідно встановити нумерацію будинків, щоб постовий міг знати, які будинки знаходяться під його охороною.
8.	У казармах міліціонерів не має ліжок за кількістю усіх міліціонерів.	Надати дошки для господарських потреб.

Журнал № 2

Постанова вільнонайманих чинів Луцької міської та повітової міліції про утворення міліційного комітету від 27 серпня 1917 р. [2, арк. 12]

Винесли резолюцію: зрівняти жалювання службовців в місті й повіті, що займають однакові посади у міліції; вважаючи оклад за недостатній для задоволення життєвих потреб внаслідок дорожнечі харчових продуктів й предметів першої необхідності, збільшити місячний оклад у наступному розмірі:

Начальнику міліції 600 крб.

Помічнику начальника 400 крб.

Начальникам дільниць 350 крб.

Старшим дільничним міліціонерам 225 крб.

Молодшим дільничним міліціонерам 150 крб. (тим молодшим

міліціонерам, що мають коней повинні щоденно видаватися на їх утримання фуражні у розмірі 2 крб.).

Збільшення жалювання має бути перераховано з 1 травня 1917 р.

Гуцалюк И. А. Особенности становления городской милиции в Западной Волыни за Украинской Центральной Рады (на примере г. Луцк)

На примере Луцка – уездного центра Западной Волыни – выяснены особенности становления городской милиции за Украинской Центральной Рады (УЦР). Определены правовые условия, человеческие и материальные ресурсы для создания этого правоохранительного органа, установлено место общественно-политического фактора в деятельности правоохранительной единицы города, показано круг проблем, род ошибок и достижений, возникавшие в функционировании милиции в этот период национального государства.

Ключевые слова: *милиция, Луцк, уезд, Западная Волынь, Украинская Центральная Рада.*

Gutsaliuk I. O. Features of formation city's police in Western Volyn' for Ukrainian Central Rada (for example of Lutsk)

For example of Lutsk – Western Volyn' district center – found peculiarities of the city police for the Ukrainian Central Rada (UCR). Defined legal conditions, human and material resources to create this law enforcement agency, established a place of social and political factor in the law enforcement unit of the city, shows the range of problems, mistakes and achievements of the family, encountered in the functioning of the police in this period of national state.

Key words: *police, Lutsk, district, Western Volyn', the Ukrainian Central Rada.*